

ละครไทยในมิติรับใช้ด้านการศึกษา

ดร.ชนัย วรรณะลี*

หลายท่านเมื่อเห็นชื่อเรื่องบทความนี้ คงจะมีข้อคำถามในใจว่าละครไทยเข้าไปเกี่ยวข้องกับการศึกษาอย่างไร โลกแห่งการแสดงละครกับโลกแห่งการศึกษามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างไร ต่างกันโดยจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจน โลกแห่งการแสดงมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความบันเทิง สนุกสนานแก่ผู้ชม ส่วนโลกแห่งการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความรู้อันจะนำไปสู่การประกอบอาชีพของนักเรียน นักศึกษาตลอดจนผู้สนใจใฝ่หาความรู้ ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งในเชิงของการติดต่อสื่อสาร ในเชิงของความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งในเชิงของนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเป็นผลทำให้โลกแห่งการแสดงละครค่อยๆ ขยายมิติแห่งการรับใช้ซึ่งแต่เดิมการแสดงละครเคยรับใช้ราชสำนัก แต่ในปัจจุบันบทบาทของการรับใช้ได้ขยายตัวไปสู่การรับใช้ในด้านการศึกษา บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอประเด็นความสัมพันธ์ของการละครไทยที่มีส่วนในการบูรณาการกับการจัดการศึกษาของไทย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นบทบาทใหม่ของการเชื่อมโยงการละครไทยกับการศึกษาอย่างแท้จริง

ในอดีตการละครไทยมีหน้าที่รับใช้ราชสำนักรวมทั้งบรรดาขุนนางศักดินาทั้งหลายโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความบันเทิงและความสนุกสนานในยามที่เสรีจล้นภารกิจจากการบริหารราชการ หากแต่เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป บทบาทของการละครก็เปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยมีบทบาทอยู่ในราชสำนัก ก็กลายเป็นบทบาทที่มีต่อการเมือง ดังจะเห็นได้จากเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ การละครได้เข้าไปมีบทบาททางด้านการเมือง โดยเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกและจิตวิญญาณแห่งความรักชาติ ซึ่งเกิดในยุคสมัย ฯพณฯ ท่านจอมพลแปลก พิบูลสงคราม หรือที่รู้จักกันในนามของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีคนที่ ๓ ของประเทศไทยช่วงระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๘๑ - ๒๔๘๗

การละครในยุคสมัยนี้ จะมีลักษณะเป็นละครที่มีบทบาทปลุกใจให้ประชาชนชาวไทยมีจิตสำนึกในความรักชาติ ภูมิใจในความเป็นชาติไทย ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ทำให้เห็นภาพของการละครไทยว่ามีบทบาทเปลี่ยนแปลงไป

* ผู้ช่วยอธิการบดี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

กลายเป็นเครื่องมือทางการเมือง ในการที่จะสร้างลัทธิชาตินิยมให้เกิดแก่คนไทย เฉกเช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่นที่สร้างลัทธิชาตินิยมให้เกิดแก่คนญี่ปุ่นหรือแม้แต่ในประเทศเยอรมนี ภายใต้การปกครองที่มีผู้นำเผด็จการคือฮิตเลอร์ ที่สร้างลัทธิชาตินิยมจนเป็นเหตุให้เกิดเรื่องราวฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวที่เป็นข่าวสะเทือนขวัญไปทั่วโลก นับเป็นความสำเร็จอีกก้าวหนึ่งในการสร้างลัทธิชาตินิยมให้เกิดแก่คนไทย โดยการใช้ละครเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดลัทธิชาตินิยม ต้องยอมรับว่าในยุคก่อนคนไทยมีความรู้ในเรื่องการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นข่าวสารบ้านเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคมน้อยมากหากจะรู้ก็จะรู้ผ่านทางสื่อวิทยุและสื่อหนังสือพิมพ์เพียงเท่านั้น สื่อทางโทรทัศน์ยังไม่ได้ถือกำเนิดขึ้นมา เมื่อพูดถึงข่าวสารบ้านเมืองในประเทศก็รู้น้อยอยู่แล้ว ยิ่งเป็นข่าวสารบ้านเมืองในต่างประเทศยิ่งเป็นเรื่องยากลำบากสำหรับคนไทย ดังนั้นจึงไม่เป็นการแปลกที่แนวคิดในการสร้างลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภายใต้คำขวัญในการปกครองว่า “เชื้อผู้นำชาติพันธุ์” หรือ “ท่านผู้นำไปไหนฉันไปด้วย” และ “ไทยอยู่คู่ฟ้า จะประสบความสำเร็จ” แต่หลังจากพลเอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารบกได้ก่อการรัฐประหารในเย็นวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นผลให้การปกครองตามแนวการสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงครามเปลี่ยนแปลงไป แนวคิดของ ฯพณฯ ท่านพลเอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีคนที่ ๑๑ ของประเทศไทยบริหารประเทศภายใต้การปกครองในระบอบเผด็จการทางทหาร ภายใต้วลีที่สำคัญคือ “ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว” ภายใต้วลีนี้สะท้อนให้เห็นตัวตนของพลเอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่าเป็นคนที่มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว กล้าตัดสินใจมีภาวะผู้นำสูง ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ล้วนแล้วแต่เป็นบุคลิกของความเป็นชายชาติทหาร เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองบ้านเมืองก็ทำให้บทบาทของการละครเปลี่ยนแปลงบทบาทตามไปด้วย จากที่เคยรับใช้การเมืองก็เปลี่ยนแปลงเป็นการรับใช้สังคมมากขึ้น กล่าวคือ การละครได้กลายมาเป็นเครื่องบันเทิงใจสำหรับประชาชน ประชาชนโดยทั่วไปได้มีโอกาสเสพความบันเทิงจากการแสดงมากขึ้น ซึ่งต่างจากในอดีตที่ชนชั้นสูงมีโอกาสดูเสพความบันเทิงจากการแสดงมากกว่าประชาชนโดยทั่วไป ความก้าวหน้าและความเจริญ

ทางการสื่อสารและเทคโนโลยีทำให้วงการโทรทัศน์มีความก้าวหน้า ผู้ชมไม่ต้องเสียบัตรค่าเข้าชมการแสดงนั่งอยู่ที่บ้านก็สามารถรับชมการแสดงได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น ด้วยความก้าวหน้าเยี่ยงนี้ทำให้การละครของไทยเริ่มซบเซาลง ด้วยเหตุผลที่ว่า การรับชมการแสดงจากในระบบโทรทัศน์ดำเนินเรื่องได้รวดเร็วกว่าการละครของไทย แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าระบบโทรทัศน์จะมีความเจริญก้าวหน้า หากแต่ก็ยังมีประชาชนบางกลุ่มที่ยังให้ความสนใจกับศิลปวัฒนธรรมของไทย โดยสนับสนุนให้การละครของไทยคงอยู่เป็นมรดกตกทอดมาถึงปัจจุบัน ด้วยเชื่อว่าการละครของไทยให้สุนทรีย์แห่งความงามตามรูปแบบของศิลปะที่ละเอียดอ่อน นอกจากนี้ยังช่วยทำให้จิตใจมีความละเอียดนุ่มนวลและบุคลิกอ่อนโยน

นอกเหนือจากบทบาทการละครไทยได้ทำหน้าที่รับใช้สังคมในเชิงการเป็นมหรสพรับใช้ประชาชนเพื่อความบันเทิงแล้ว ในอีกมิติหนึ่งของการละครของไทยได้มีบทบาทรับใช้วงการการศึกษา กล่าวคือ นับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีการปฏิรูปการศึกษาเป็นเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านวิธีการเรียนการสอน เนื้อหารายวิชาตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่มีการตื่นตัวในเรื่องการจัดอันดับการศึกษาของแต่ละประเทศ เมื่อประเทศไทยถูกจัดอันดับให้อยู่ในระดับต่ำ จึงมีการปรับปรุงระบบการศึกษาของไทย โดยเริ่มปรับปรุงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชา โดยนำเอาเนื้อหาวิชาที่มีอยู่มาบูรณาการจนเหลือเพียง ๘ กลุ่มสาระวิชาซึ่งประกอบด้วย

- สาระกลุ่มภาษาไทย
- สาระกลุ่มคณิตศาสตร์
- สาระกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- สาระกลุ่มภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศ
- สาระกลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา
- สาระกลุ่มศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์
- สาระกลุ่มการงานอาชีพคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี

นอกเหนือจากการปรับเนื้อหาวิชาแล้ว ยังได้มีการปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนที่เคยมุ่งเน้นครูเป็นศูนย์กลางก็ปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการจัดการเรียนการสอนเป็นรูปแบบ

ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบ learning by doing ของ John Dewey นักการศึกษาชาวอเมริกัน ที่เชื่อว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ได้ลงมือปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้น่าจะเป็นผลดีต่อประเทศชาติในการที่จะพัฒนาคน แต่ก็ปรากฏว่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะด้านเนื้อหาไม่ครอบคลุมเรื่องราวด้านประวัติศาสตร์ของชาติไทย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำริพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ณ ศาลาดุสิดาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต วันเสาร์ที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ความว่า “ที่ประเทศไทยบรรพบุรุษของเราเสียสละชีวิตเพื่อปกป้องผืนแผ่นดินมาด้วยเลือดเนื้อ ด้วยชีวิต แต่เสียดายตอนนี้ท่านนายกเขาไม่ให้เรียนประวัติศาสตร์แล้วนะ ฉันก็ไม่เข้าใจเพราะตอนที่ฉันอยู่ เรียนอยู่ที่สวีเดนแลนด์ ก็แสนไม่มีประวัติศาสตร์อะไรเท่าไร แต่เราก็ต้องเรียนประวัติศาสตร์ของสวีเดน แต่เมืองไทยนี้ โอ้โฮ บรรพบุรุษเลือดทาแผ่นดิน กว่าจะมาถึงที่ให้เราอยู่พึ่งพิงสุขสบาย มีประเทศชาติเนี่ย เรากลับไม่ให้เรียนประวัติศาสตร์ ไม่รู้ว่าใครมาจากไหน เอ๊ะ เป็นความคิดที่แปลกประหลาด (ทรงพระสรวล) อย่างที่อเมริกาถามไป เขาก็สอนประวัติศาสตร์ สอนประวัติศาสตร์บ้านเมืองเขาที่ไหนประเทศไหนเขาก็สอนกัน แต่ประเทศไทยไม่มี ไม่ทราบว่าแผ่นดินนี้มันรอดมาอยู่จนบัดนี้เพราะใคร หรือว่ายังไงกัน โอ้โหมันน่าตกใจ แต่ชาวต่างประเทศยังไม่ค่อยทราบว่า นักเรียนไทยนี้ไม่มีการสอนประวัติศาสตร์ชาติเลย”

จากพระราชดำริของพระองค์ท่านสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นกังวลของพระองค์ท่านที่มีต่อเรื่องราวในประวัติศาสตร์ เมื่อไม่มีการเรียนรู้เรื่องราวในประวัติศาสตร์ คนไทยจะรู้รากเหง้าของตนเองได้อย่างไร ด้วยเหตุนี้กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้จัดการศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อตอบสนองพระราชเสาวนีย์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยการเพิ่มชั่วโมงสอนในรายวิชาประวัติศาสตร์ เพิ่มเติมจากที่มี เนื้อหารวมอยู่ในกลุ่มสาระสังคมจึงส่งผลให้นักเรียนไทยได้มีโอกาสศึกษาวีรกรรมของคนในชาติ นอกจากการศึกษาวีรกรรมของคนในชาติแล้ว กระทรวงศึกษาธิการยังได้ส่งเสริมกิจกรรมละครประวัติศาสตร์ด้วยการจัดการแข่งขัน

การประกวดละครประวัติศาสตร์ โดยเปิดโอกาสให้โรงเรียนต่างๆ ที่อยู่ในแต่ละภูมิภาคสามารถศึกษาเรื่องราววีรกรรมของคนในท้องถิ่นหรือวีรกรรมของคนสำคัญในชาติ เพื่อให้ นักเรียนได้เกิดความรู้สึกภูมิใจในวีรกรรมของคนในท้องถิ่นตลอดจนวีรกรรมของคนในชาติซึ่งจะเป็นแบบอย่างให้คนในชาติรักและหวงแหนแผ่นดินไทย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้คงจะสะท้อนภาพของการละครไทยที่มีบทบาทรับใช้ในหลายมิตินับตั้งแต่

- มิติการรับใช้ราชสำนัก
- มิติการรับใช้การเมือง
- มิติการรับใช้สังคม
- มิติการรับใช้การศึกษา

บทบาทการละครไทยนับเป็นบทบาทที่มีความสำคัญคู่กับสังคมไทย บทบาทในแต่ละยุคแต่ละสมัยก็จะเป็นตัวแปรทำให้การละครของไทยมีบทบาทในการเข้าไปรับใช้มิติต่างๆ ของสังคมไทย และเชื่อว่าในอนาคตอันใกล้นี้บทบาทของการละครไทยจะมีความเชื่อมโยงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากขึ้น กล่าวคือมิติทางด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พุทธศักราช ๒๕๕๘ มากยิ่งขึ้น